

Kommentar: Eksamen i juridisk metode våren 2020 ble utført som 7-timers hjemmeeksamen i stedet for alminnelig 6-timers skoleeksamen, pga. koronaviruset. Alle hjelpemidler var tillatt, som ga kandidatene muligheter til mer presise og utfyllende kildehenvisninger. Denne A-besvarelsen kan gi praktisk veiledning til hva som forventes også på en skoleeksamen, ettersom god oppgaveteknikk og -struktur uansett er avgjørende når en skriver domsanalyser og teorioppgaver.

KANDIDAT

597

PRØVE

JUS1001 1 Juridisk metode/rettskildelære

Emnekode	JUS1001
Vurderingsform	Skriftlig eksamen
Starttid	16.03.2020 08:00
Sluttid	16.03.2020 15:00
Sensurfrist	06.04.2020 21:59
PDF opprettet	17.03.2020 18:41

1 Domsanalyse

Analyser Høyesteretts rettskildebruk i HR-2016-2228-A.

HR-2016-2228-A er tilgjengelig ved å klikke på denne lenken (PDF-fil).

(Vedlegget kan åpnes og lastes ned).

Ved sensur vektlegges domsanalysedelen 60%.

Skriv ditt svar her...

1. Innledning

Dommen i HR-2016-2228-A gjaldt en straffesak, der en person (heretter "A") var tiltalt for å ha kjørt et selvbalerende kjøretøy ("Segway") i beruset tilstand. Høyesterett skulle etter anke fra lagmannsretten ta stilling til om det fantes hjemmel til straff etter vegtrafikklovens (vtrl.) § 22 (1). Retten kom enstemmig ved førstvoterende dommer Endresen til at Segway måtte rammes i et tilfelle som dette.

I denne teksten vil det gjøres en analyse av hvordan Høyesterett kom til sitt resultat, med fokus på bruken av rettskilder og juridisk metode.

Her vil det innledningsvis sies noe kort om sakens hovedproblemstillinger (underoverskrift 1.1). Deretter vil det gjøres en gjennomgang av Høyesteretts konkrete fremgangsmåte (2), etterfulgt av en nærmere vurdering av hvordan deres begrunnelse samsvarer med alminnelig metodelære (3). Avslutningsvis vil det knyttes noen mer overordnede bemerkninger til dommen i et metodisk perspektiv.

Teksten vil først og fremst ta i bruk den terminologi Erik Magnus Boe bruker i hans bok "Grunnleggende juridisk metode – En introduksjon til rett og rettstenkning" (2010).

1.1 Sakens problemer og rettslige grunnlag

Ordlyden i vtrl. § 22 (1) fastslår strengt at "ingen må føre motorvogn" i beruset tilstand. Straffereaksjoner som følge av overtredelse reguleres i vtrl. kapittel V.

Det helt grunnleggende spørsmålet i denne saken, var om A ved å kjøre Segway hadde tatt i bruk "motorvogn" i lovens forstand. Tiltalte hadde påstått at lovgiveren ikke hadde ment å dekke slike typer kjøretøy, og at straffehjemmelen derfor måtte tolkes innskrenkende (avsnitt 6) i dommen.

Tolkningsspørsmålet for Høyesterett var altså motorvognbegrepet i vtrl. § 22 (1). Her var det tre sentrale problemstillinger som måtte tas stilling til. For det første måtte det vurderes om ordlyden åpnet for å straffe A. Deretter måtte det tas stilling til om en eventuell straff var i strid med Grunnloven og Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK). Til slutt var det spørsmål om straffeutmålingen.

2. Analyse

2.1 Falt Segway inn under lovens ordlyd?

Først måtte Høyesterett ta stilling til om loven, etter en tolkning i snever forstand, alene tilsa at straff kunne gis.

Dommer Endresen innledet sitt votum ved å undersøke det naturlige innholdet av "motorvogn" (avsnitt 10). Men i stedet for å ta utgangspunkt i en alminnelig ordlydstolkning her, så Høyesterett til legaldefinisjonen som var gitt i vtrl. § 2 (2).

En legaldefinisjon har som hensikt å gi et ensartet og presist innhold til usikre eller vage begreper. Når slike definisjoner er gitt i lovs form, vil rettsanvender ganske naturlig måtte se hen til den ved sin tolkning av loven.

Her fant ikke Høyesterett særlig tvil om at kjøretøyet var truffet av legaldefinisjonen av "motorvogn", og derfor også av vtrl. § 22 (1). En kort subsumsjon viste at Segway hadde de samme egenskapene som loven viste til.

2.2 Kunne loven tolkes innskrenkende?

Den sentrale delen av saken var om loven kunne tolkes slik at A likevel ikke ble rammet av forbudet i § 22, til tross for at ordlyden var rimelig klar.

Her var det altså spørsmål om å tolke loven innskrenkende. Når vi sier at en rettsansvender kommer til et innskrenkende tolkningsresultat, mener vi at lovteksten får et snevrere innhold enn hva som er naturlig å utlede fra den naturlige språklige forståelsen. Dette kan både skje hvis det finnes bevist at lovgiveren ikke hadde forutsatt et visst forhold å rammes, eller hvis andre rettskildefaktorer etter en tolkning i vid forstand tilsier at innskrenkning burde skje.

For strukturens skyld vil det i den videre fremstillingen tas utgangspunkt i hvilke slutninger Høyesterett kunne trekke av de enkelte rettskildefaktorene etter tolkning i snever forstand. En slik fragmentert analyse kan bidra til en mindre refererende gjennomgang. Det gjøres deretter en analyse av Høyesteretts tolkning og vekting i vid forstand, og anvendelsen av rettsregelen på faktum.

2.2.1 Slutning fra forarbeider

Det naturlige metodiske startstedet når en skal vurdere om en lovtekst burde tolkes til å omfatte *mindre* enn det som er naturlig å forstå, er i lovens forarbeider. Her kan det finnes uttalelser som gir uttrykk lovgivers egentlige hensikt med loven.

Med utgangspunkt i Ot.prp.nr.23 (1964-1965), kunne det for det første trekkes en slutning av at det helt generelt kunne være behov for en innskrenkende tolkning av "motorvogn". Dette var nettopp fordi vide legaldefinisjoner er egnet til å ramme forhold som lovgiveren ikke forutså, og som etter omstendighetene kan gi uheldige virkninger.

Høyesterett biter seg i avsnitt 15 merke til at lovgiveren spesielt har vist til behovet for en innskrenkende tolkning ved "leketøy", og andre innretninger i grensesonen til alminnelige motorvogner. For førstvoterende måtte departementets uttalelser tolkes i den retning at det i første omgang er ved motorvogner *uten trafikkmessig betydning* det blir naturlig å tolke innskrenkende.

Det hele måtte ses i sammenheng med at "motorvogn" *med vilje* var gitt en vid definisjon. Dette talte for en snevrere adgang til å tolke vtrl. § 2 innskrenkende.

Tolkningen av vtrl. § 22 (1) kunne for øvrig ikke bestemmes i sin helhet av lovgivers innstilling til § 2. Førstvoterende foretar i avsnitt 16 en enkel presisjon i sin tolkning, og viser til at § 22 etter omstendighetene kan ha en videre adgang til innskrenkning enn det § 2 har.

Den avgjørende slutningen Høyesterett kunne trekke av proposisjonen, var at den konkrete rettsanvenderen uansett måtte foreta en fornuftig avgrensning der innskrenkning kunne bli aktuelt (avsnitt 17). En slik presisering av lovens forarbeider kunne førstvoterende også finne støtte for i juridisk teori.

Som følge av denne slutningen, foretar Høyesterett i det vesentligste en vurdering av meningen med vtrl. § 22, og ikke bare § 2. Dette gjentas i dommens avsnitt 22 med grunnlag i lovens forarbeider, men med en presisjon om at det hele bygger på en farlighetsvurdering av innretningen.

2.2.2 Slutning fra rettspraksis

Fra lovens forarbeider trakk Høyesteret en slutning om at tidligere praksis ville kunne gi veiledning i forståelsen av "motorvogn".

Høyesterett trekker her inn to dommer ifra Rt-1954-904 og Rt-1955-1243. Verken av disse dommene var avsagt under vegtrafikkloven av 1965, som var denne sakens rettslige grunnlag.

Førstvoterende kunne vise til likhetstrekk mellom den foreliggende saken, og de to avgjørelsene. Mens en treg elektrisk sykkel tilsynelatende var omfattet av datidens gjeldende lov Rt-1954-904, falt en helt defekt moped utenfor ordlyden i Rt-1955-1243. Her var det altså snakk om kjøretøy som på hver sin måte lå på grenseland til motorvogn etter datidens lov.

Likevel kunne ikke Høyesterett slutte noen argumenter for innskrenkning i disse avgjørelsene (avsnitt 21). Det vises ikke til *hvorfor* disse avgjørelsene ikke isolert sett kunne tale for innskrenkning. Uten å gå inn på spørsmålet om vekt (se underoverskrift 2.3), kan det likevel nevnes at faktum i dommene egentlig ikke samsvarer særlig godt med A sin situasjon. Da er det naturlig at Høyesterett ikke foretar en inngående drøftelse av disse.

Her ga rettspraksis altså begrenset med veiledning i tolkningen av vtrl. § 22.

2.2.3 Slutning fra forskrifter

Som sagt gikk Høyesterett i avsnitt 22 tilbake til lovens forarbeider for å presisere hva en måtte vurdere i spørsmål om noe burde regnes som "motorvogn". Den enkelte innretningens størrelse, fart, vekt, farlighet og trafikkmessige betydning ble av førstvoterende fremhevet som naturlige utgangspunkter.

Her fant Høyesterett grunn til å se på relevante forskrifter.

En forskrift er et vedtak truffet av den utøvende makt, og mangler helt isolert sett den legitimitet som følger av behandling i Stortinget. Men på områder der raske tiltak må kunne skje, slik som trafikkspørsmål, vil forskrifter kunne gi uttrykk for en høy autoritet.

Spesielt for Segway er at det er et relativt moderne type kjøretøy. Det var neppe i lovgivers tanker da dagens vegtrafikklov ble vedtatt på 60-tallet. Dermed blir det naturlig å se på hvordan forvaltningen har angrepet problemet i nyere tid.

Høyesterett viser i avsnittene 23-26 til flere spesifikasjoner og momenter som er gitt ved reguleringen av Segway. I avsnitt 23 og 24 vises det til hvordan staten i moderne tid har regulert spørsmålet om selvbalsenerende kjøretøy, der Høyesterett fant at forvaltningen over tid hadde åpnet for en mer liberal bruk av kjøretøyene. Av dette kunne det likevel ikke trekkes noen selvstendig slutning om at Segway ikke skulle forstås å være "motorvogn".

Tvert imot trakk Høyesterett i avsnitt 25 inn et høringsnotat der Vegdirektoratet ga uttrykk for at kjøretøy som Segway skulle falle inn under vtrl. § 22.

Interessant nok nevner også førstvoterende i avsnitt 26 at departementet, etter å ha fått utvidet kompetanse innenfor legaldefinisjonen i vtrl. § 2, bestemte at sykler av den typen Segway faller inn under ikke skulle omfattes.

Dommer Endresen viste her til den samme slutningen som ble trukket fra lovens forarbeider. Vtrl. §§ 2 og 22 kunne etter omstendighetene tolkes på forskjellig vis. I avsnitt 27 viser Høyesterett til dette tilsynelatende tolkningsproblemet, og kommer til at lovens tilhørende forskrifter ikke innskrenker hvordan vi forstår "motorvogn" etter § 22.

Av forskriftene trakk Høyesterett dermed den slutning av forskriftene ikke kunne tale i retning for noen innskrenkende tolkning av vtrl. § 22. Det var rettere sagt nærliggende å si at regjeringen hadde lagt til grunn at Segway nettopp skulle rammes i slike situasjoner.

2.2.4 Reelle hensyn

Avslutningsvis nevner førstvoterende noe om en Segways farepotensial sett opp mot andre, mer åpenbart farlige kjøretøy. Det nevnes her at Segway likevel ikke kan være "ubetydelig" farlig.

Videre vises det til godheten ved å ramme slike kjøretøy. En beruset person kan utgjøre mye skade på en Segway, argumenterer førstvoterende for. Slik Høyesterett beskriver det, gir dette en ytterligere god grunn til å la A rammes av vegtrafikkloven.

Det er ikke klart hvilke rettskilder Høyesterett viser til her. Her viser dommerne til rimeligheten ved å la Segway være rammet. Å si at dette er førstvoterendes såkalte "reelle hensyn", altså personlige rimelighetsbetraktninger, vil kanskje være mest nærliggende.

Uansett betegnelse på rettskilden, er det klart at Endresen trekker en slutning til gunst for å ta loven helt på ordet.

2.3 Høyesteretts tolkning i vid forstand

I denne avgjørelsen formulerte dommer Endresen sitt votum uten egentlig å foreta en samlet drøfting av rettskildefaktorene som ble tatt i bruk. Her må en se på *måten* de enkelte rettskildene er tatt i bruk for å finne den rettsregelen Høyesterett kom til.

Utgangspunktet for Høyesteretts vurdering av spørsmålet om å tolke innskrenkende, bygget seg her på lovens forarbeider. I tillegg til at betydningen av "motorvogn" åpenbart kan reise spørsmål i seg selv, var det i forarbeidene at lovgiveren eksplisitt åpnet for en innskrenkende tolkning av vegtrafikkloven.

Høyesterett tok i bruk uttalelsene fra forarbeidene som et springbrett til de videre drøftelsene, og ble tillagt tung vekt som en veiledende rettskildefaktor.

Høyesterett trakk inn to tidligere dommer i sin vurdering, men fant ikke at de kunne tale for innskrekning av lovens ordlyd. Mens det som sagt var begrenset med slutninger å trekke fra avgjørelser med lite sammenliknbare faktum, kan det også nevnes at deres vekt generelt ville være begrenset av avgjørelsenes alder og utdaterte rettslige grunnlag. Høyesterett er ikke særlig eksplisitte på sine slutninger her, men disse forholdene kan ha bidratt i avgjørelsen om å ikke utdype rettspraksis nærmere.

Lovens forskrifter ble tillagt betydelig plass i Høyesteretts tolkning. Dette ble lest i lys av lovens forarbeider, der Høyesterett foretok en fortløpende vurdering av Stortingets og regjeringens arbeid rundt norsk veitrafikk. Departementenes utvidede (men også tilspissede, se avsnitt 26) autoritet i normsetting ble gitt mye plass i førstvoterendes vurdering, og ble tilsynelatende tillagt mye vekt i den endelige avgjørelsen.

Vurderingen av vtrl. § 22 ble brått avsluttet med noen rimelighetsbetraktninger. Selv om Høyesterett ikke kommer med noen uttrykkelig (del)konklusjon, virker det klart at dommerne på dette punktet har kommet til at vtrl. § 22 måtte tas på ordet i denne saken.

Etter å ha tolket i vid forstand fikk derfor ikke A medhold i en innskrenkende tolkning av straffehjemmelen. Lovens isolert tolkede ordlyd ble avgjørende.

2.4 Var det i strid med Grunnloven eller EMK å straffe tiltalte?

Etter den konkrete vurderingen av ordlyden i vegtrafikkloven, gikk Høyesterett over til å behandle spørsmålet om konklusjonens forhold til Grunnlovens (GrL.) § 96 og EMK art. 7. Bestemmelsene gir hver for seg implisitt uttrykk for et krav til tydelig hjemmel for straff.

Førstvoterende er her mest inngående i vurderingen av EMK art. 7. Uten å egentlig legge for mye i selve ordlyden, trekkes praksis fra Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) inn for å belyse innholdet av den. EMK er en folkerettslig avtale som er forutsatt å tolkes dynamisk mellom de kontraherende statene. Siden statspartene er pliktige til å etterleve domstolens observasjoner, se blant annet EMK art. 19 og 46, blir dette en naturlig rettskilde for tolkning av EMK. For å harmonisere det norske systemet med EMKs er det naturlig å også anvende EMD-praksis i norsk intern rett. EMK er for øvrig del av norsk rett på lovnivå etter menneskerettighetsloven §§ 2 og 3.

Fra EMD-dommen *Kafkaris mot Kypros* (2004) kunne Høyesterett presisere innholdet av EMK art. 7 til å gi et materielt krav om forutsigbarhet og tilgjengelighet.

Presiseringen av EMK mente likevel ikke førstvoterende kunne ha betydning for deres tolkningsresultat. Vtrl. § 22 hadde etter deres mening et klart budskap som ikke sto i veien for forutsigbarheten.

Grl. § 96, som etter presumsjons- og harmoniseringsprinsipper leses i lys av EMK art. 7, ga heller ikke A medhold.

2.5 Utmålingen

Etter å ha kommet til at det var hjemmel til å straffe A, tok Høyesterett fort stilling til utmålingen av straffen.

Det vises til at mens vtrl. § 31 har spesialregler om reaksjoner som gjelder overtredelser av vegtrafikklovens bestemmelser, burde A bedømmes etter "alminnelige straffutmålingsprinsipper" (avsnitt 33). Nøyaktig hva Høyesterett mener med dette rettskildemessig, er ikke helt sikkert.

Førstvoterendes uttalelser kan ses i sammenheng med straffelovens kapittel 14, som gir fellesregler for straff generelt. Både lovens §§ 77 og 78 gir veiledning til alminnelig utmåling av straff.

Høyesterett tar ikke selv stilling til noen konkret utmåling ut over lagmannsrettens vurdering, og det er begrenset med analyse å trekke herfra i et juridisk metodeperspektiv.

3. Vurdering av Høyesteretts rettskildebruk

Gjennomgående ser Høyesterett ut til å legge mye vekt på rettskilder knyttet til regjeringens/forvaltningens syn. Dette er for det første tydelig i bruken av forskrifter som en (til dels) avgjørende rettskildefaktor, men også i den ledende vekten som legges i regjeringens proposisjon til lovvedtak (Ot.prp.nr.23 (1964-1965)). På områder der en løpende kontroll fra forvaltningens side er nødvendig, vil nok dette ha gode grunner for seg. Å vise til odelstingsproposisjoner er for øvrig neppe helt særegent veitrafikksaker.

Det at Høyesterett lar være å legge så mye i tidligere rettspraksis kan også si oss mye om hvordan dommerne forstår rettstilstanden. De relevante dommene som trekkes frem var svært gamle, gjaldt utdatert lovgivning, og hadde ikke særlig sammenlignbare faktum. Disse

forholdene gjør det vanskelig å trekke forsvarlige slutninger fra avgjørelsene, og da kan det virke metodisk positivt av Høyesterett å ikke bruke mye tid på dem.

En kan nevne at det er problematisk å tolke straffebestemmelser på tvers av sin naturlige ordlyd, da det er en alvorlig rettssikkerhetgaranti å kunne lese og forstå sin rett ut ifra loven alene. Men det Høyesterett gjør her, er å vurdere om A burde *frikjennes* til tross for å ha vært truffet av ordlyden. Dette fremstår derfor som ganske uproblematisk.

Når Høyesterett i tillegg vurderer både EMK og Grunnloven på en relativt ryddig og tydelig måte, viser det at As behov for rettssikkerhet betrygges ytterligere. Dette gir legitimitet til dommen.

Når det gjelder bruken av forskrifter, blir Høyesteretts resultat noe usikkert. Fra dommens avsnitt 23 trekker Høyesterett inn en rekke ulike momenter som etter deres mening samlet sett talte imot en innskrenkende tolkning. Likevel nevnes det eksplisitt at vtrl. § 2 med utgangspunkt i forskriftene burde tolkes innskrenkende for ikke å ramme Segway, se avsnitt 26 siste punktum.

Førstvoterende begrunner sitt resultat ved at vtrl. §§ 2 og 22 kan gjelde forskjellige regler, som nevnt i dommens avsnitt 16 om lovens forarbeider. Her virker Høyesteretts rettskildebruk noe uklar, og valget i å skille de to bestemmelsene fra hverandre som noe svakt begrunnet. § 2 gir en legaldefinisjon som gjelder for § 22, og da virker det unaturlig å tolke disse særlig annerledes.

Sett bort ifra det uklare forholdet mellom §§ 2 og 22 fremstår det som om at Høyesterett kom til sitt resultat også med tanke på preventive (og reelle) hensyn. Dommerne fant at vtrl. § 22 etter de konkrete omstendighetene burde tas på ordet med utgangspunkt i Segwayens spesielle skadelige egenskaper, og det kan med rette gi grunn for en tilbakeholdenhet ved å tolke straffehjemmelen innskrenkende.

4. Avsluttende bemerkninger

Dommen henviser til en rekke ulike rettskildefaktorer, der det ikke kan sies stort om den autoritet som tillegges dem i tolkningen. Alt i alt virker avgjørelsen velgrunnet, og Høyesterett fremstår ikke som å forsøke å "skjule" noen av deres egne meninger.

Når det gjelder rekkevidde, er dette en enstemmig dom som er ca. 4 år gammel. Den tar for seg til dels prinsipielle spørsmål om forholdet mellom vtrl. §§ 2 og 22 når det gjelder

tolkningen av "motorvogn", og gir rimelig presis veiledning i hvilke rettskilder en bør se på der. Dette gir uttrykk for en vid rekkevidde som rettskilde innenfor dette rettsområdet.

Som sagt kan det reises spørsmål rundt behandlingen av legaldefinisjonen i § 2 sett opp mot § 22, som også til dels går ut over dommens presisjon. Mangelen på en oppsummerende subsubmsjon før vurderingen av EMK og Grunnloven påvirker også dommens pedagogiske effekt, som kan gjøre det vanskeligere å anvende dommen som en rettskilde i fremtidige saker.

Litteraturliste

Boe, Erik Magnus. Innføring i juss – Juridisk tenkning og rettskildelære, 3. utgave. Oslo: Universitetsforlaget, 2010.

2 Teori

Forklar hva som menes med innskrenkende, presiserende, utvidende og antitetisk tolkning. Gi begrunnede eksempler på både innskrenkende, presiserende, utvidende og antitetiske tolkninger av forvaltningsloven §§ 1 og 10.

Ved sensur vektlegges teoridelen 40%.

Skriv ditt svar her...

1. Innledning

Oppgaven ber om en redegjørelse av betydningen av innskrenkende, presiserende, utvidende og antitetisk tolkning. Det bes ikke om noen sammenlikning eller inngående drøftelser rundt de enkelte emnene. Teksten her vil først og fremst fokusere på å gi en enkel innføring i hvert begrep, for så å eksemplifisere hvordan de kan komme til uttrykk i praksis.

Denne teksten vil struktureres slik at hver av de enkelte emnene gjennomgås hver for seg. Hver av disse gjennomgangene vil bygge på eksempler fra forvaltningslovens (fvL.) §§ 1 og 10. Innledningsvis vil det sies noe om begrepet "tolkningsresultat".

Det vil gis andre eksempler enn fra fvL. §§ 1 og 10 der det anses passende, men det er i hovedsak disse bestemmelsene som vil tas i bruk.

Tilgrensende tolkningsresultater, slik som å ta loven på ordet og å trekke analogiske slutninger, gjennomgås ikke særskilt. Dette trekkes likevel inn for under redegjørelsen av antitetisk og utvidende tolkning respektivt.

1.1 Kort om tolkningsresultater

Når en rettsanvender tar i bruk rettskilder for å tolke en regel, vil han etter hver måtte komme til en bestemt rettsregel. Denne konklusjonen på tolkningen kaller vi gjerne et tolkningsresultat.

Begrepet "tolkningsresultat" kan ha et usikkert innhold. Erik Magnus Boe bruker dette begrepet om tilfeller der en i utgangspunktet uklar ordlyd får et "mer presist innhold" enn det som følger av teksten helt isolert sett (Boe: Innføring i juss, 2010 s. 367).

Måten Boe definerer begrepet vil fungere som et utgangspunkt for denne teksten. Det som vil gjøres rede for, er altså de ulike resultatene en kan komme til etter å bearbeidet en i utgangspunktet utolket lovtekst. Mer spesifikt er det som sagt fvl. §§ 1 og 10 som vil brukes til å eksemplifisere forskjellen mellom en uferdig og en ferdig tolket lovbestemmelse, i lys av de ulike resultatene.

Som det vil klargjøres i neste underoverskrift, er det likevel ikke naturlig å kalle alle tekstens emner for "tolkningsresultater".

2. Hva er "presiserende tolkning"?

Å foreta en "presiserende tolkning" innebærer i grunn det samme som hva Boe har beskrevet som tolkningsresultat: den utolkede ordlyden får et mer presist innhold enn hva den hadde før.

Men om man kan kalle presiserende tolkning for et tolkningsresultat er ikke så åpenbart. Enkelte kan kanskje assosiere begrepet med det å ta loven på ordet, siden man for å i det hele tatt komme til et tolkningsresultat må ha utarbeidet lovteksten på forkant.

Likevel kan det være mer treffende å beskrive presiserende tolkning som mer av en *del av tolkningen i seg selv*, i stedet for et begrep som gir uttrykk for noe *resultat*. Utenom det å ta loven på ordet vil det også være naturlig å si at du har *presisert ordlyden* hvis du kommer til at det må trekkes en antitese eller analogi fra den.

For å bruke Boes terminologi kan en si at presiserende tolkning bare er en del av å tolke rettskildefaktorer i snever forstand, dvs. isolert fra andre selvstendige argumenter i den enkelte sak (Boe: Innføring i juss, 2010 s. 368).

Fvl. § 1 gir regler om lovens virkeområde. Når ordlyden av denne bestemmelsen står utolket, mangler den særlig juridisk verdi. Det er først når vi analyserer og presiserer bestemmelsens nærmere innhold at vi kan trekke en slutning fra den.

Når det f.eks. står skrevet at loven gjelder for "forvaltningsorganers" virksomhet, må vi avgjøre hva et "forvaltningsorgan" er. Etter § 1 2. punktum er dette "organ for stat og kommune". For å gi denne ordlyden et egentlig innhold må vi da tolke hva "stat" og "kommune" er. Dette kan gjøres enten etter alminnelig språkbruk, eller f.eks. ved hjelp av informasjonskilder knyttet til Norges statsforfatning. I hele denne prosessen presiserer vi betydningen av "forvaltningsorgan", og foretar derfor en presiserende tolkning.

Men presiserende tolkning skjer ikke bare når vi tolker ordlyden helt isolert sett. Om vi ser på fvl. § 10 1. punktum, viser den til at fvl. kapittel 2 gjelder for andre som utfører tjeneste i forvaltningsorgan i tillegg til "offentlige tjenestemenn". For å avgjøre hvem som er "offentlige tjenestemenn" må vi se til legaldefinisjonen i fvl. § 2 1. ledd d). Ved tvilstilfeller kan en se på andre rettskilder, slik som lovens forarbeider.

På motsatt vis ser vi også at fvl. § 10 1. punktum presiserer innholdet av fvl. 2 1. ledd d), så lenge saken faller inn under fvl. kapittel II. Da får "offentlig tjenestemann" et mer definert innhold.

Samlet sett kan en si at presiserende tolkning er et ledd i tolkningsprosessen som har i mål å klargjøre innholdet av den enkelte regelen. Når vi anvender rettskildelæren for å eliminere uklarhet, presiserer vi.

3. Innskrenkende tolkning

En "innskrenkende tolkning" er et tolkningsresultat som fremkommer av at den ferdig tolkede rettsregelen omfatter mindre enn hva ordlyden (tolket i snever forstand) ville tilsi. Altså er det tilfeller hvor rettsanvenderen konkluderer med noe annet enn hva ordlyden skulle tilsi.

Flere faktorer kan påvirke en innskrenkende tolkning. Det vil nok være unaturlig å kalle det innskrenkende om man trekker argumenter fra ordlyden i seg selv, men andre rettskilder gir god veiledning her. Hvis det f.eks. følger av tydelig og konsekvent praksis i Høyesterett, eller av lovgiverens egne uttalelser, kan det være naturlig å vekte disse tyngre enn lovens ordlyd etter omstendighetene.

Ellers kan det være at den naturlige forståelsen av lovteksten er spesielt ugunstig i den enkelte situasjonen. Hvis loven fremstår som tilstrekkelig ugunstig, kan også ens egne rimelighetsbetraktninger slå gjennom.

Alminnelige harmoniseringsregler kan også tale for en innskrenkning, selv om det mer formelt kan bli snakk om en tilsidesettelse. Når GrL § 105 garanterer "full" erstatning ved ekspropriasjon, tilsidesettes motstridende lovregler som følge av lex superior-prinsippet. Da blir ikke lovens ordlyd gjeldende. Ovenfor mindre absolutte og mer vurderingsbaserte harmoniseringsregler, slik som lex posterior, kan det være mer naturlig å snakke om en innskrenkning.

Innskrenkning er likevel ikke alltid så aktuelt. Fvl. §§ 1 og 10 gir for eksempel uttrykk for ganske bestemte og utvetydige regler, som i seg selv ikke fremstår som åpenbart problematiske. Men her kan en bl.a. se på lex specialis-reglene.

Fvl. § 1 viser at loven har generell anvendelse for forvaltningsorganer. Om vi står ovenfor lovgivning som bestemmer spesialregler for forvaltningen, skrenker vi inn anvendelsen til forvaltningsloven til de situasjoner som ikke er dekket av specialis-loven.

Tilsvarende kan vi si om fvl. § 10. Dersom en lov gir spesielt gjeldende regler for hvem det er som omfattes av habilitetsreglene, anvender vi ikke fvl. § 10 dersom det oppstår direkte (og utvilsomt) konkurranse. Da snevrer vi inn anvendelsesområdet, og får et innskrenkende tolkningsresultat.

Hvis den aktuelle forvaltningsrettslige loven erklærer forrang over forvaltningslovens regler, gjelder det samme. At forvaltningsloven viker ved erklært eller implisert forrang følger også eksplisitt av fvl. § 1 1. punktum.

4. Utvidende tolkning

Et utvidende tolkningsresultat kan oppfattes som en motsetning til et innskrenkende et. Her har vi et forhold som i utgangspunktet ikke treffes av ordlyden tolket helt isolert, men som etter en nærmere tolkning likevel må anses å rammes av lovens ordlyd.

Å komme til et utvidende tolkningsresultat innebærer altså at man tolker på tvers av lovens ordlyd. Dette kan fremstå som et mindre radikalt resultat å komme til sammenliknet med det innskrenkende resultatet, siden man som rettsanvender i prinsippet ikke uttrykkelig *fraviker* lovgiverens vilje, men heller *supplerer den* med et videre anvendelsesområde.

Utvidende tolkning er et virkemiddel som kan gi fleksibilitet i lovgivningen, og kan være et nyttig verktøy for lovgiver å ha i mente for å sikre loven relevans i fremtiden.

For å gi et eksempel fra fvl. § 10, ser vi at lovens 1. punktum henviser til en vid krets: "enhver annen" som utfører "tjeneste eller arbeid" for "forvaltningsorgan". Å tolke "forvaltningsorgan" utvidende fremstår som vanskelig, ettersom vi på det punktet nærmere trekker en analogi til andre typer organer. Dette spesielt siden hele loven etter § 1 kun gjelder for slike organer.

Men om en ser på begrepene "tjeneste eller arbeid", kan en vurdere hvor langt disse etter en alminnelig språklig forståelse rekker. Er det "tjeneste eller arbeid" om man ikke aktivt arbeider med en sak, og får betalt av forvaltningsorganet å forholde seg passiv? Mens det virker fjernt i habilitetstilfeller (fvl. kap II), vil muligheten til å tolke utvidende gjøre det mulig for rettsanvenderen å ha en svært vid tilnærming til ordlyden. På dette punktet er for øvrig lovens ordlyd så generelt formulert at en like greit kunne sagt at man etter en presiserende tolkning har tatt loven på ordet, i stedet for å ha tolket utvidende.

Et hypotetisk eksempel kan gis for fvl. § 1: hvis en rettsanvender står ovenfor et organ som utfører typisk forvaltningsvirksomhet, men som verken faller inn under "stat", "kommune" eller "privat rettssubjekt", kan det være usikkert om man likevel kan anvende loven på vedkommende organ. Som sagt går grensen til analogi svært tett her.

5. Antitetisk tolkning

Å trekke en antitese fra lovteksten er når rettsanvenderen kommer til et resultat som følge av en implisitt tolkning av loven. En sier at hvis lovteksten gir uttrykk for en regel, vil også de forhold som lovteksten *ikke dekker* kunne ha et juridisk innhold.

Det kan være vrient å beskrive antiteseer enklere. Et typisk eksempel kan være vergemålsloven § 8: her følger det at alle under 18 år er "mindreårige". En antitese man kan trekke fra denne bestemmelsen, er følgelig at alle over 18 år ikke er "mindreårige". Regelen følger av lovteksten, men ikke helt eksplisitt.

Antiteseer er noe vi vanligvis leser implisitt i teksten uten å tenke over det. Dette er gjerne fordi selve regelen trekkes logisk fra ordlyden når vi leser og tolker den. Vi sier derfor gjerne at antitese også er å ta loven på ordet.

I forvaltningslovens tilfelle kan vi se det slik at loven etter sin § 1 bare gjelder forvaltningsorganers virksomhet. Implisitt i denne lovteksten kan vi trekke den konklusjon at

hvis vi ikke har med forvaltningsorgan å gjøre, så gjelder heller ikke loven. Dette kunne vært sagt eksplisitt i en egen paragraf, men her har ikke lovgiveren funnet noe behov for det. Ved hjelp av grunnleggende juridisk metode og språklig forståelse, vet vi at loven ikke gjelder lengre enn § 1 anviser.

Og for fvl. § 10 2. punktum følger det at bestemmelsene ikke gjelder for statsråd i egenskap av regjeringsmedlem. Den spesifikke formuleringen viser oss at statsråden altså kan omfattes, så lenge vedkommende ikke opptrer som regjeringsmedlem. Ved å trekke en antitese (og ved å se på statsrådets øvrige statlige oppgaver), kan vi konkludere med at statsråden omfattes i egenskap av departementssjef.

Det er likevel grenser for hvor langt antitese kan trekkes: det vil ikke etter ordlyden være naturlig å omfatte statsråden når han opptrer som ren privatperson.

Eksemplet for § 10 2. punktum følger for øvrig relativt eksplisitt av lovens forarbeider i Innst.O.nr.2 (1966- 1967) på s. 6, i sammenheng med smitteeffekten i fvl. § 6 3. ledd. Dette viser at også andre rettskilder kan dytte oss på rett vei når man er usikker på om man står ovenfor en antitese.

Litteraturliste

Boe, Erik Magnus. Innføring i juss – Juridisk tenkning og rettskildelære, 3. utgave. Oslo: Universitetsforlaget, 2010.